

A VADÁSZAT ÉS VADGAZDÁLKODÁS TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉSE CSONGRÁD MEGYÉBEN

PUBLIC OPINION ON HUNTING AND WILDLIFE MANAGEMENT IN CSONGRÁD COUNTY

DR. BODNÁRNÉ DR. SKOBRÁK ERIKA PHD, főiskolai docens
KARDOS CSABA vadgazda mérnök
SZTE Mezőgazdasági Kar Állattudományi és Vadgazdálkodási Intézet

Abstract

Nowadays, there is an increasing debate and negative campaign about the hunting and wildlife management first of all from outsiders, from incompetent people. It is interesting that a few decades ago hunters were honoured by the public, and they were envied by many people. The situation and the public opinion have changed for today.

In the recent study we looked for answers to the following questions:

- How the awareness formed in the different age groups of local population in Csongrád county?
- Whether are they familiar with the hunters' tasks, responsibilities and the importance of it?

Children in the age of primary and secondary school and adults were interviewed by questionnaires. Different questionnaires were compiled for every age group including questions for measuring the general awareness and special knowledge on the topic. The results of the survey could help in the development of knowledge and public opinion even in adult or childhood, and the reputation of hunters and wildlife managers maybe could restored.

Összefoglalás

Napjainkban egyre nagyobb vita folyik a vadásatról, a vadászatellenességről, főként a kívülálló, hozzá nem értők felől érkező egyre nagyobb kampány miatt. Érdekesség, hogy néhány évtizeddel ezelőtt a vadász a közvélemény által megbecsült, sokak által irigyelt személy volt. A helyzet napjainkra megváltozott.

Vizsgálatunk során arra a kérdésre kerestünk választ, hogy milyen a különböző korcsoportokban a vadászat ismertsége, tisztában vannak-e a végzett feladatokkal és azok jelentőségével. Általános és középiskolás korcsoportok, valamint felnőttek kérdőíves megkérdezését végeztük el. A korcsoportonként külön-külön összeállított kérdőívek tartalmaztak általános tájékozottságot és részletes ismereteket felmérő kérdéseket is. A felmérésünk kapott eredmények segítséget adhatnak akár a gyermekkori, akár a felnőttkori ismeretbővítés lehetőségéhez, a tiszteletreméltó, a természetet óvó vadász, vadgazda te-kintélyének visszaállításához.

1. Bevezetés

Napjainkban a természet szeretete, a bennünket körül vevő természeti értékek sokszínűségének megismerése egyre inkább háttérbe szorul. A lakosság túlnyomó része ma már városokban, nagyvárosokban él, ahol a természet szó fogalma kimerül a közparkok növényeiben, a városi élethez alkalmazkodott néhány állatfajban. Mára az üdülési szokások jelentősen átalakultak, kevesen választják kikapcsolódásként az erdő-mező járását. Az emberek eltávolodnak a természeti környezetüktől, egyre kevésbé ismerik azt. A vadászattal, vadon élő állatokkal kapcsolatos hírek a médiában akkor jelennek meg, ha baleset, vagy bűntény történik. Talán ez az egyik oka, hogy az utóbbi időben a közvélemény a vadásatról és a vadászokról nem kedvező. A régi időkben ez nem így volt, a vadászok megbecsült, köztiszteletnek örvendő személyek voltak.

Munkánkban arra próbálunk választ kapni, hogy milyen a vadászat lakossági megítélése egy olyan megyében, ahol kiemelkedő eredményű vadgazdálkodást folytatnak. Ez idáig kevesen kutatták ezt a témát, még kevesebb javaslat lelhető fel a vélemények javítására.

A Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint a vadászat olyan tevékenység, amely során a vadászok a vadat gondozzák, megfigyelik, majd felkutatás után az arra alkalmas példányt elejtik. A vadászattal foglalkozó szakembereket vadásznak nevezzük (Horváth, 1960). Zoltán (1997) kiterjeszti a fogalmat, szerinte a vadászat azt a tevékenységi kört foglalja magába, melyben a vadállatokkal kapcsolatos foglalatosságok kapnak helyet, beleértve azok védelmét, ellátását, elfogását és az elejtését is. Hasonlóan vélekedik Pechtol (2003), aki szerint a vadászatot gyakorló emberek számára a vadászat nem csupán a vad elejtését, megölését jelenti, hanem ennél többet. A vadászat élménye mellett a természet, az állatok és az élőlények szeretete is átjárja a vadászó embert. A természet védelme, mely szerinte a vadászattal szorosan kapcsolódik, egyaránt nagyon fontos. A köznyelv napjainkra a vadászatot azzal azonosítja, hogy a vadat elejtik, vagy elfogják, húsát, vagy más részeit hobbi, kereskedelem, vagy szórakozás céljából megszerzik. A vadgazdálkodással hivatásszerűen foglalatalkodó szakembert, továbbá a vadat kikapcsolódás, vagy szórakozásból kilövő civil személyt, akinek hivatalos vadászengedélye van, egyaránt vadásznak nevezik (Zoltán, 1997). A legősibb táplálék- és zsákmányszerző szenvedélyünk egyértelműen a vadászat (Diamond, 2000). Az őskorban a gyűjtögető életmód mellett a vadászat, az emberi faj számának növekedése és az éghajlatváltozások miatt egyre nagyobb teret hódított meg az élelemszerzésen belül (Buzgó, 2005). A csoportos vadászat emellett közösségformáló, kommunikáció- és képességfejlesztő tevékenységgé vált (Csóre, 1994). A földművelés, az állatok háziasítása, az állattenyésztés miatt bekövetkezett változások a vadászat szerepét átalakították. Az eredeti életfenntartó szerepe fokozatosan háttérbe szorult, csupán kiegészítő funkciót látott el. Ma vadgazdálkodás alatt azt értjük, hogy az általunk meghatározott cél elérésének érdekében a vadfajok sűrűségét, minőségét, elterjedését befolyásoljuk. A hazai vadgazdálkodók munkájának elismerése volt, hogy 1971-ben a Vadászati Világkiállítás megrendezésére Budapesten került sor. Évente körülbelül 25 000 külföldi bérvadász veszi igénybe vadászati és turisztikai szolgáltatásainkat.

Mindezen pozitív hatások ellenére a médiában elhangzó, eltúlzott hírek miatt egyre több negatív vélemény hangzik el a vadászokról, főként az önjelölt természetvédők felől érkező egyre nagyobb nyomás, illetve kampány következtében. A konkrét munkafeladatok nem ismerete, az idealizált, sokszor emberi tulajdonságokkal felruházott állatokkal készített filmek, rajzfilmek a nézők vadról kialakított képét torzítják. A vadászattal nem szimpatizáló ember a vadászati tevékenységet a vad lelövésével azonosítja. Ehhez hasonló megítélésű szakmává vált az erdész is. Érdekes, hogy harminc-negyven évvel ezelőtt a vadász, erdész a közvélemény által megbecsült, sokak által irigyelt személy volt.

2. Anyag és módszer

Munkánk során négy általános iskola és öt középiskola tanulóinak (1. táblázat) vadászattal kapcsolatos véleményét dolgoztuk fel, továbbá felnőtteket is – összesen 407 főt – vontunk be vizsgálatunkba.

1. táblázat. A kutatásban részt vevő iskolák
Table 1. Schools in which the survey was carried out

Általános iskolák	
1.	Liszt Ferenc Ének-Zenei Általános Iskola és Óvoda (Hódmezővásárhely)
2.	Varga Tamás Általános Iskola és Óvoda (Hódmezővásárhely)
3.	Mindszenti Általános Iskola (Mindszent)
4.	Gedői Általános Iskola (Szeged)
Középiskolák	
1.	Szegedi Kereskedelmi, Közgazdasági és Vendéglátóipari Szakképző Iskola, Krúdy Gyula Tagintézmény (Szeged)
2.	Fodor József Élelmiszeripari Szakközépiskola és Szakiskola (Szeged)
3.	Móra Ferenc Szakközép és Szakmunkásképző Iskola – Középiskola, Gimnázium (Szeged)
4.	Deák Ferenc Gimnázium (Szeged)
5.	Kossuth Zsuzsanna Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola (Szeged)

Négy korcsoportot alakítottunk ki és a válaszokat nemenként is elemeztük (2. táblázat). Alkalmazott módszerként a kérdőíves megkérdezést választottuk, melyeket névtelenül, csupán a válaszadók életkorát, illetve nemét feltüntetve kértünk kitölteni. Zömében zárt kérdéseket tettünk fel, de megtalálhatók az eldöntendők és a nyitottak is.

2. táblázat. Az egyes korosztályok létszáma

Table 2. Sample sizes in different ages

Korcsoportok	Fő
Lány 10–12 éves	55
Fiú 10–12 éves	51
Lány 13–14 éves	51
Fiú 13–14 éves	54
Lány 15–18 éves	48
Fiú 15–18 éves	48
Felnőtt nő	52
Felnőtt férfi	48

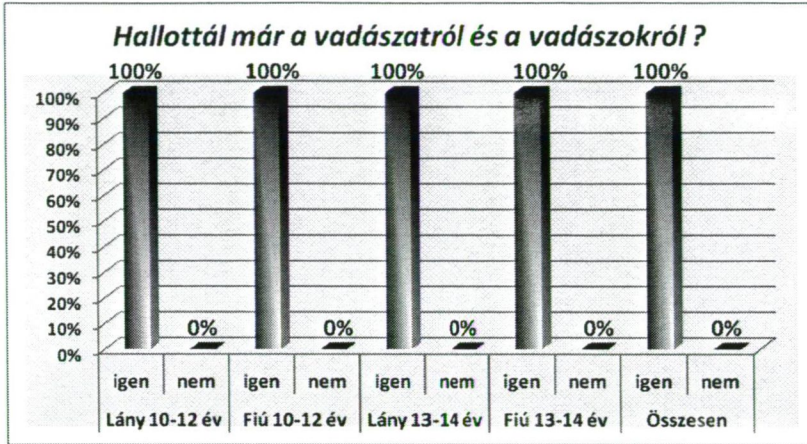
Két kérdőívet készítettünk, egyet az általános iskolai korcsoportok életkori sajátosságaihoz igazítva, és egyet a középiskolás és felnőtt válaszadóknak, melynél a Likert skálát is használtuk, ahol az állítással való egyetértés mértékét, vagy egy vélemény helyeslését a válaszadónak kellett kifejeznie. Mindkét kérdőív egységesen 18 kérdést tartalmazott, melyek közül azoknak az eredményeit ismertetjük, amelyek a probléma megoldásánál felhasználhatók a későbbiekben.

3. Eredmények

3.1. Az általános iskolás korcsoport eredményei

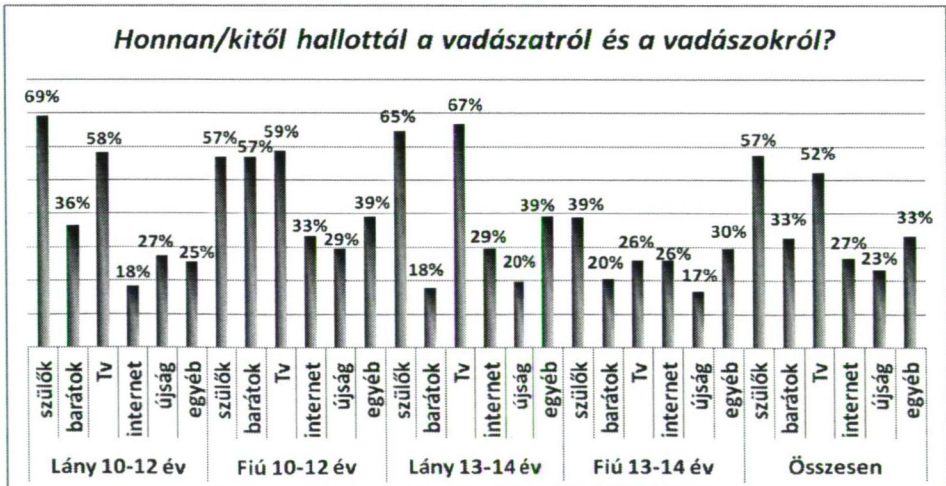
Az első kérdésre kapott válaszok eredményeit tekintve (1. ábra) elmondhatjuk, hogy az általános iskolások minden válaszadója hallott már a vadásatról és a vadászokról. Ezt a kérdést azért tartottuk fontosnak, hogy lássuk a későbbiekben milyen lehetőségek közül válogathatunk, annak érdekében, hogy a vadásatról kialakult képet javíthassuk.

1. ábra. Vadászok és a vadászat alapismerete
Figure 1. Basic information about hunters and hunting

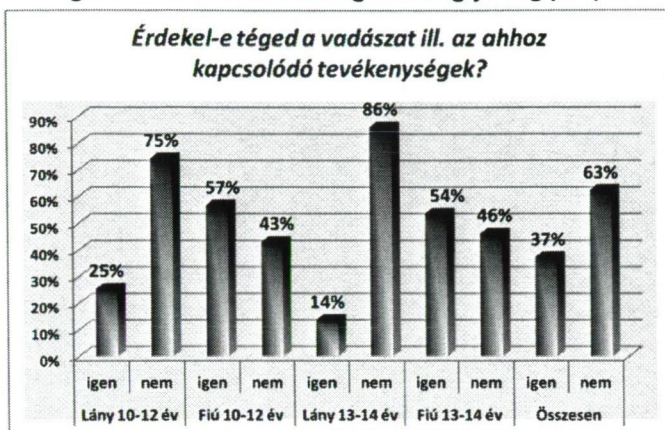
A 2. ábrán látható, hogy a legtöbb gyerek a szüleitől, illetve a televízióból értesült a vadásatról. Döntő lehet, hogy mit hallanak a szülőktől, ismerősöktől, hisz ebben a korban még befolyásolhatók. Ha a szülők véleménye rossz a vadászokról, nagy az esélye, hogy a gyerek is idegenkedve tekint a vadászatra. A fiúknál feltűnő, hogy a barátoktól is sokat hallottak a témáról, ez jelentheti azt, hogy a fiúk jobban megbeszélik egymást közt a vadászatot.

2. ábra. Az információ szerzés forrása
Figure 2. Sources of information

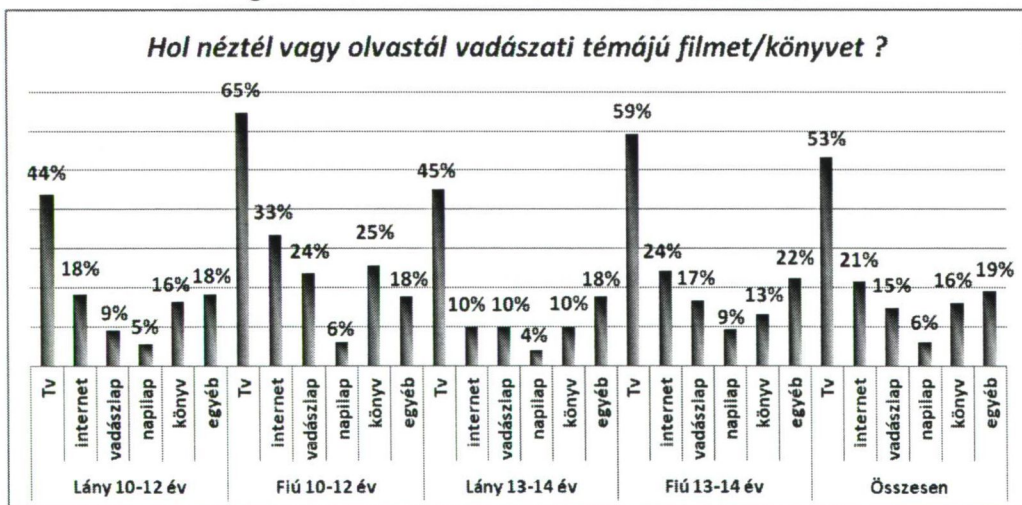
A vadászat és kapcsolódó tevékenységei iránti érdeklődésre feltett kérdésünknel feltűnő a nemek közti különbség (3. ábra). Míg a lányok 75%–86%-a nem érdeklődik a vadászat iránt, addig a fiúk 57%–54%-a fogékony a téma iránt. Összesítve a nemeket azonban elmondhatjuk, hogy a fiatalokat kevésbé érdekli a vadászat, a vadgazdálkodás.

3. ábra. A vadászat iránti érdeklődés a fiatal korosztálynál
Figure 3. Interest of hunting among young people

Az információszerezésre vonatkozó kérdésünkre (4. ábra) a válaszadók döntő többsége a televíziót jelölte meg. Érdekes, hogy közel azonos értékeket kaptunk az internet, a könyv és az egyéb hírforrások használatáról. Egyéb helynek a rádiót jelölték meg a legtöbben.

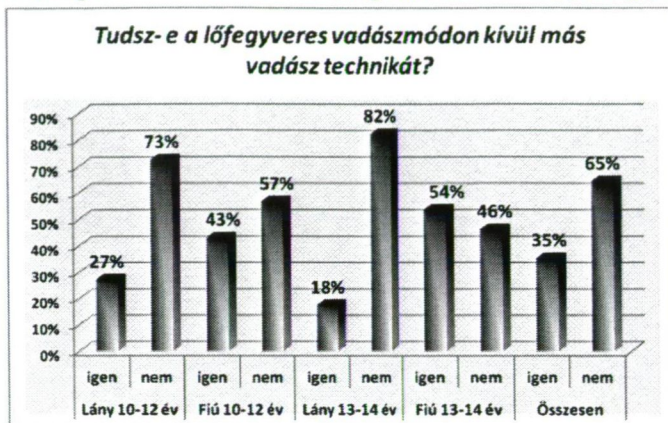
4. ábra. A leggyakoribb információszerezési források
Figure 4. The most relevant sources of information

A vadászati módokról és eszközökről (5. ábra) egy félig zárt, félig nyitott kérdést tettünk fel, melyben arra is kértük a válaszadókat, hogy írjanak példát az általuk ismert vadászati módokra, technikákra. Itt is a fiú korcsoportok ismeretei domináltak a válaszadók közt. Legtöbben az íjászatot említették, mint vadászati módot, de számosan írták a csapdázást is. A ragadozó madárral történő vadászat viszont eléggé ismeretlen az általános isko-

lás korcsoport körében. Különbféle más, akár tiltott technikákat is említettek a fiatalok, mint például a csúzlis, a méreggel vagy a nyílpuskával való vadászatot. Néhányan a dárda, parittyás vadászatot is említették, mint mai vadásztechnikát, melyeket úgy gondoljuk, hogy a történelemórákon hallottak alapján írták be.

5. ábra. A vadászati technikák ismeretének megoszlása a fiatal korosztálynál
 Figure 5. Recognition of different hunting methods in the young population

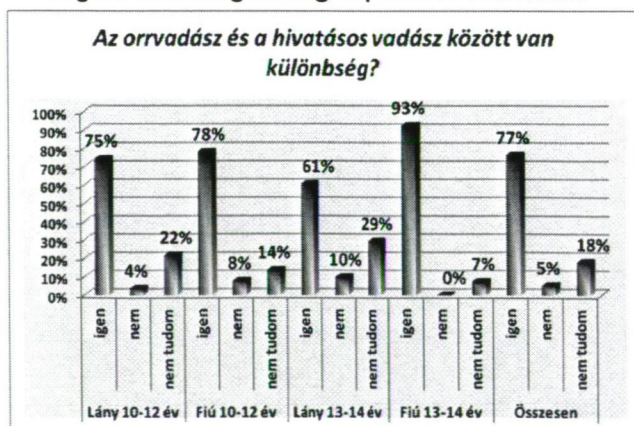

A vadászat céljára irányuló kérdéseinkre igen változatos válaszokat kaptunk. Összesített eredményeink szerint legtöbbször a hobbit (75%), az egyensúly fenntartását (12%) és a trófea szerzését (10%) jelölték meg, szerintük ezek a vadászat céljai. Elgondolkodtató, hogy a fiatalok még az élelemszerzést, mint vadászati célt is megjelölték. Való igaz, egyes országokban a hús a fő célja a vadászatnak, de Magyarországon nem ez jellemző.

A vadászlőfegyver tartásának szabályaival mind a lányok, mind a fiúk tisztában vannak, összesítésben a válaszadók 92%-a tudta, hogy csak olyan felnőttek vásárolhatnak fegyvert, akiknek erre engedélyük van.

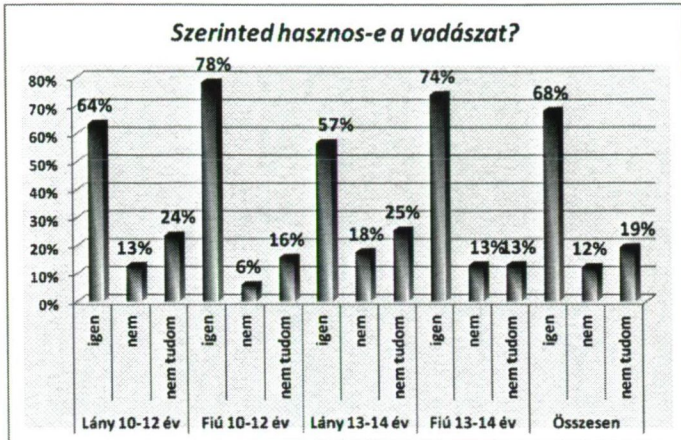
Úgy tűnik, hogy mindkét általános iskolás korcsoport nagyrészt különbséget tud tenni a hivatásos vadász és az orrvadász tevékenysége között (6. ábra), megfigyelhető, hogy ezen a téren is a lányok rendelkeznek kevesebb ismerettel.

6. ábra Orrvadász és hivatásos vadász megkülönböztetése
 Figure 6. Distinguishing of poacher and hunter

A vadászat hasznosságára adott válaszadók legtöbbször pozitívan ítélték meg a vadászatot (7. ábra). Szembeötlő azonban az egyértelmű véleményt nyilvánítani nem tudó válaszok magas százaléka (13–25%), ami minden bizonnyal az információhiányra vezethető vissza.

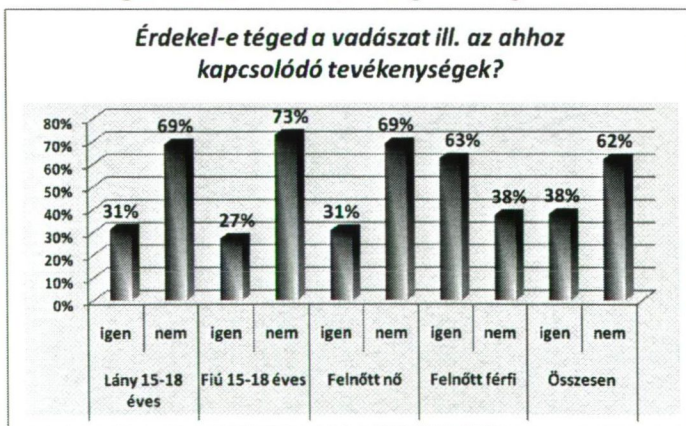
7. ábra. A vadászat hasznának felismerése
Figure 7. Usefulness of hunting

3.2. A középiskolás és felnőtt korcsoport eredményei

A vadászati téma iránti érdeklődés kismértékű növekedése figyelhető meg az általános iskolai lányok válaszaihoz képest a középiskolás lány korosztálynál (8. ábra). Nem várt eredményt kaptunk ugyancsak e korcsoportba tartozó fiú válaszadók esetében. Érdeklődési körük nem terjed ki erre a férfias sportnak tartott tevékenységre, 73%-uk egyáltalán nem mutat érdeklődést a téma iránt. A válaszadó felnőtt férfiaknak azonban 63%-át érdekli a vadászat.

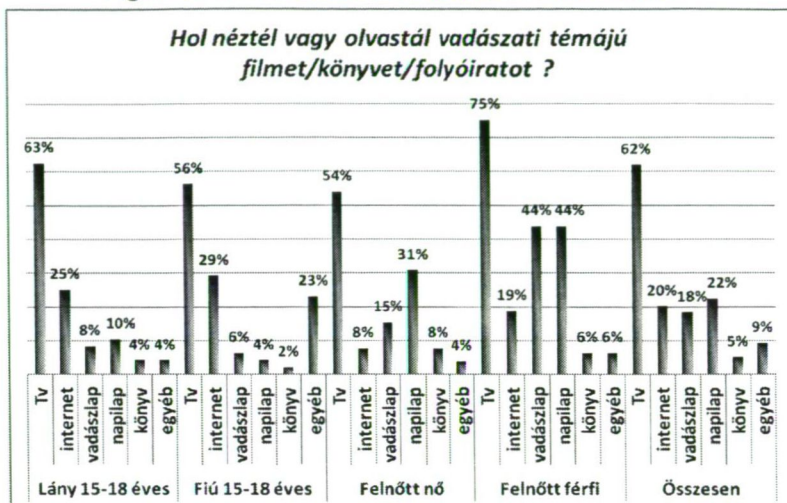
8. ábra. Vadászat iránti érdeklődés kimutatása
Figure 8. Interest on hunting among adults

Az információszerzésre irányuló kérdésre adott válaszok aránya azt mutatja (9. ábra), hogy mind a fiatal, mind a felnőtt korcsoport válaszadói körében a televízió szerepe az

elsődleges. A 15–18 éves korcsoport e mellett az internetet használta másodlagos forrásként, a felnőttek pedig a napilapokból és a vadász szaklapból szereztek inkább információt.

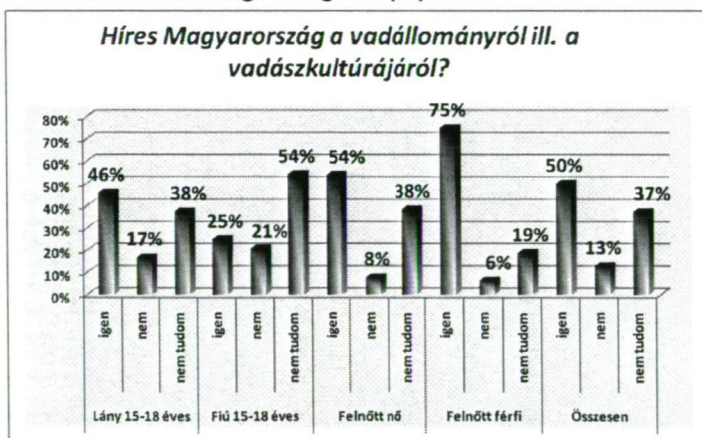
9. ábra. A leggyakoribb információszerezési források
Figure 9. The most relevant sources of information

Természeti értékeink egyik büszkesége a hazai vadállomány. A 10. ábrán erre irányuló kérdésünkre adott válaszokat mutatjuk be. Összesítésben a válaszadóknak csak a fele vélte úgy, hogy vadállományunk és vadász hagyományaink ismertek szélesebb körben, 37%-uk pedig nem rendelkezett információval erről.

10. ábra. Vadászati értékeink megítélése

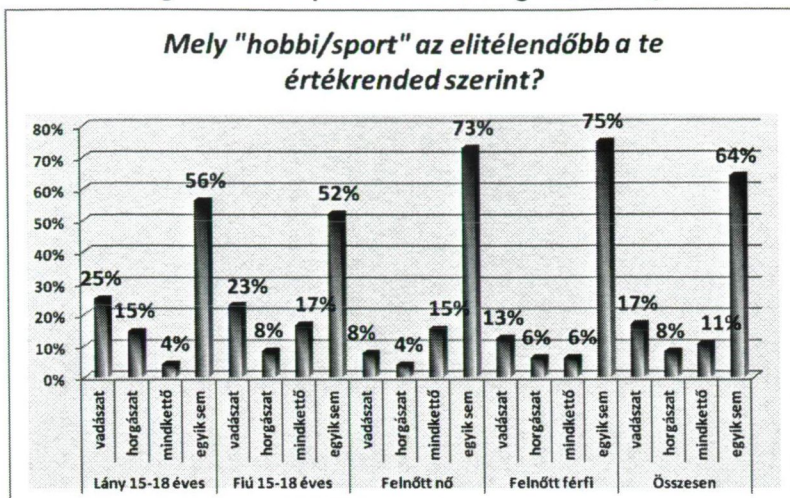
Figure 10. Opinions about the Hungarian game population and cultural values of hunting

Megkérdeztük a vizsgálatban részt vevőket, hogy a vadászat, vagy a horgászat számukra a visszatetszőbb hobbi. A középiskolás korcsoportnak több mint fele, a felnőtt korcsoportnak háromnegyede nem nyilatkozott elítélő módon e két tevékenységről (11. ábra). Megfigyelhető azonban mindegyik korcsoportban, mindkét nem esetén, hogy a vadászati tevékenységet inkább elítélik, mint a horgászatot.

11. ábra A vadászat és a horgászat összevetése

Figure 11. Comparison of hunting and fishing

A 3. táblázat állítások, mely kérdéseket a válaszadónak osztályozniuk kellett a Likert skála segítségével 1-től 5-ig. A válaszadók értékeléséből kivehető, hogy a vadászatot drága időtöltésnek tartják. Elismerik, főként a nők, hogy a vadászok ellátnak természetvédelmi feladatokat is. A lányok kivételével nem értenek teljesen egyet azzal a kijelentéssel, hogy a vadászat különösebb értelem nélküli úri passzió.

3. táblázat. A Likert skála során kapott eredmények átlaga

Table 3. The scores of the answers

Mennyire értesz egyet az alábbi állításokkal?	15-18 lány	15-18 fiú	Felnött nő	Felnött férfi
A vadászat nagyon drága időtöltés	3,52	3,90	3,98	4,06
A vadászat az élővilág és a vadállomány fenntartása	4,33	3,35	4,23	3,67
A vadászat szenvedély	3,83	3,52	3,77	3,23
A vadászat hivatás/munka	3,90	3,19	3,33	3,29
A vadászat szabadidős tevékenység, szórakozás	4,02	3,23	3,35	3,46
A vadászat/vadgazdálkodás jó üzleti vállalkozás	3,96	3,48	3,38	3,58
A vadász egészséges életmód	3,83	3,17	3,87	3,69
A vadászok a munkájuk során természetvédelmi feladatokat is ellátnak	4,29	3,52	4,35	3,56
A vadászat egy sport	3,52	3,46	3,31	3,15
A vadászat elősegíti az emberi kapcsolatok kialakulását	2,94	3,19	2,29	3,10
A vadászat során az emberek kiélik az agressziójukat	3,21	3,10	2,60	3,02
A vadászat az állatok értelmetlen leölése	2,23	2,77	2,54	2,40
A vadászat egy úri sport, nincs különösebb értelem	4,13	2,92	2,85	2,25

4. Következtetések

Kérdőíveink feldolgozása után – a 10–14 éves korosztály azon kérdésre adott válaszaiból, hogy honnan hallott a vadászatról – arra lehet következtetni, hogy a média hatalma mellett igen nagy a szülők szerepe abban, hogy a gyerekeik mennyire tájékozottak a témá-

ról. Ezen korosztály gondolkodását nagyban befolyásolja a szülők saját véleménye, ismerete.

A közvetítő szerepet az emberek és a vadászat között elsődlegesen a média, napjainkban is kifejezetten a televízió képviseli. Ezt kellene kihasználni, több vadászati témájú műsort beiktatni a televízió csatornák műsorába. Sajnos a legnézettebb csatornák műsorán akkor szerepel hírként a vadászat, amikor vadászbalesetről számolnak be. A csupán rossz hírek közlése a médiában elferdíti a vadászokról alkotott képet. A vadász-horgász csatornák fizetős mivolta következtében kevesekhez jut el, valamint egysíkúsága miatt csak azok nézik, akiket valóban érdekel a vadászat. A továbbiakban a fiatalabbak az internetről, a felnőtt korosztály a napilapokból, vagy a vadászlapokból értesül a témáról. Látható, hogy a felnőtt korosztály kisebb mértékben használja az internetes forrásokat, mint a fiatalabb korosztály. Ha őket szeretnénk megcélolni ismereteik kiterjesztésére, inkább a napilapok és a rádió nyújtotta lehetőségekkel kellene élni.

A megkérdezetteknek hiányos a tudása a vadászati technikák ismeretét illetően, leginkább a 10–14 éves fiú korosztály tudott mondani más vadászati módot a lőfegyveres vadászaton kívül. Már ez a korosztály is tudja, hogy csak szigorú szabályok betartásával és engedélyek meglétével birtokolható vadászlőfegyver.

Míg az orvvadász és a hivatásos vadász közötti különbséget a válaszadók többsége jól érzi, addig a beszélgetésen alapuló tapasztalataink szerint nem csak a fiatalok, de az idősebbek sincsenek tisztában azzal, hogy mi is a különbség a hivatásos és a hobbi vadász között.

A vadállomány minőségét illetően a kérdezettek mindössze fele gondolja úgy, hogy a magyar vadállomány és vadász kultúra híres, mely arány megegyezik a TÁRKI RT. 2004-ben elvégzett felmérésével.

Az általános iskolások a vadászat hasznaként a szabadidő eltöltését, az élelem megszerzését, a természet egyensúlyának fenntartását és a trófea megszerzését említették. Érdekes, hogy az élelemhez jutást is a vadászat céljának tartják a gyerekek, holott Magyarországon és a környező országokban a trófea megszerzése az elsődleges. Valószínűsíthető, hogy ők még a történelem órákon hallottakat adaptálják a saját véleményükbe. Ezt támasztja alá az is, hogy a vadásztechnikák kérdésnél felvetették a dárda, parittyás ősi vadászmodokat is.

Kedvező aránynak tekinthető, hogy a legfiatalabbak 68%-a szerint a vadászat hasznos tevékenység, míg a középiskolás-felnőtt kategóriában ez már 78%-ra nő. Főként a nők és a fiatal lányok érznek sajnálatot az állatok iránt, de ők is beismerik, hogy valamilyen szinten szükséges a vadászat. Beszélgetéseink során tapasztaltuk, hogy tudomásuk van a felszaporodott vadállomány kártételéről az erdőkben és mezőgazdasági területeken, bár úgy gondolják, ezt idővel a természet megoldaná. Célszerűnek tartanánk a tanórai ismeretterjesztést kiegészíteni terepi bemutatókkal, mely során bemutatható lenne a tényleges vadgazdálkodás.

A vadászok negatív megítélésével kapcsolatos okok az állatok leölése, a trófeavadászat és a túlzott profitszemlélet voltak. Összesítve elmondható, hogy tulajdonképpen az ellenszenvet érző válaszadóknak nem a vadászok személyével volt problémájuk, hanem a vadászattal, mint cselekménnyel. Tehát érzelmi megközelítés alapján ítékeztek. A fiatal fiúknál, férfiaknál a rokonszenvezők aránya nagyobb, mint az ellenszenvezőké. Ők objektíven, nem annyira érzelemből döntenek. A nők inkább a gyenge, védelmezni való állatot látják a vadfajokban. A valós tulajdonságok megismertetésére jó kezdeményezés a kiállításokon, fesztiválokon való jelenlét, ezáltal látványos bemutatókkal, előadásokkal az emberek érdeklődését fel lehet kelteni, valós tudást lehet átadni.

Kapcsolódó kérdésként a vadászat és a horgászat összehasonlítására kértük a válaszadókat. Ha megvizsgáljuk a két szabadidős tevékenységet, akkor elmondhatjuk, hogy nem különböznek nagyban egymástól. Mindkét tevékenység a zsákmány megszerzésére irányul. Ha sikeresek az emberek, általában a zsákmány nem éli túl. Léteznek természetesen sporthorgászok, akik visszaengedik a kifogott halat, de ezek száma Magyarországon az összes horgász létszámához viszonyítva kevésre tehető. Mindkét tárgyalt tevékenységnél van hasznosítás, profitszemlélet, mesterséges tenyésztés, mégis a horgászat megítélése sokkal jobb. Elfogadottságához hozzájárulhat még az is, hogy a szerényebb egzisztenciájúak is űzhetik, a vadászat ezzel szemben költséges sport. Itt vehető észre, hogy nem különül el a hivatásos vadász, a sportvadász és a bérvadász fogalma, a vadászokat csak módos úriembereknek tartják.

Legtöbbet azonban helyes viselkedéssel, fegyelmezettséggel maguk a vadászok tehetik az ügy érdekében. A vadásznak méltóságteljesnek, példamutatónak kell lennie, aki tiszteltreméltó, sokat tapasztalt, a természetet szerető, azzal harmóniában élő ember. Ezt a képet kellene visszaállítani, illetve kialakítani a mai fiatalokban.

Felhasznált irodalom

- Buzgó J. (2005): A szarvasfélék túlszaporodásából eredő problémák áttekintő vizsgálata és a megoldás lehetőségei. Nyugat-Magyarország Egyetem, Erdőmérnöki Kar, PhD-dolgozat, Sopron.
- Csőre P. (1994): A magyar vadászat története. Mezőgazda Kiadó, Budapest. ISBN 963-8439-11-4
- Diamond, J. (2000): Háborúk, járványok, technikák. Typotex kiadó, Budapest. ISBN 963-9132-89-6
- Horváth I. (1960): A Magyar Nyelv Értelmező Szótára. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Pechtol J. (2003): Vadászévkönyv 2003. Dénes Natur Műhely Kiadó, Budapest. ISBN 963-9369-23-3
- TÁRKI RT. (2004) A vadászat megítélése a felnőtt magyar lakosság körében. Elemző tanulmány. Budapest.
- Zoltán Ö. (1997): A vadgazdálkodás és a vadászat jogi rendje. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. ISBN 963-224-198-3